

СТАНОВИЩЕ
на
доц. д-р Паулина Григорова Кънчева,
Медицински университет – София,
Център по езиково обучение физически възпитание и спорт (ЦЕОФВС)
относно
Дисертация
за присъждане на образователната и
научна степен „Доктор”
по научна специалност 2.1. Филология (Български
език)
от
Силвена Николова Ставрева – Доростолска
на тема
„ЧЕТЕНЕТО С РАЗБИРАНЕ
ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК КАТО ЧУЖД
ЗА ОБЩИ И АКАДЕМИЧНИ ЦЕЛИ
С ОГЛЕД НА ИЗПИТНАТА СИСТЕМА ECL”

Дисертацията се състои от увод, три глави, заключение, приноси, приложения и използвана литература. Към нея са приложени автореферат и списък на публикациите.

Анализ на дисертацията. В кратък Увод Силвена Ставрева изтъква, че обект на разсъжденията е *четенето с разбиране* по български език като чужд за общи и академични цели с оглед на системата, разработена от European Consortium for the Certificate of Attainment in Modern Languages (ECL). Тя заявява, че дисертационната теза предлага цялостен теоретичен и практически модел за приложение на системата ECL за четене с разбиране на БЕЧ¹.

В първа глава Ставрева представя Теоретичната същност на четенето с разбиране по български език като чужд. В самото начало на главата тя изказва хипотезата, че *четенето с разбиране* по български език като чужд представлява индивидуална необходимост за всеки чуждестранен студент в български университет и е академичен императив, като в по-далечна перспектива поставя фокус върху включването на чуждестранния студент в научната общност на специалността му. Тази хипотеза е преповторена също и на с. 23, и е обоснована от наличните за разрешаване важни методически задачи. По-нататък в първа глава Ставрева изтъква, че целта на труда е да обоснове в научен план и да въведе в практиката съвременни комуникативни стратегии за овладяване на компетентността *четене с разбиране* на български език като чужд. Във връзка с целта тя набелязва конкретните задачи на

¹ В становището са използвани съкращенията, възприети в дисертацията, представени на с.4.

изследването. По-нататък докторантката изследва обстойно развитието и съвременното състояние на проблема, като забележителното е, че представя данни за интереса към четенето и към българския език като чужд още от Възрожденския период и проследява развитието на този интерес и в първите години след Освобождението в контекста на процесите на създаване, изграждане и утвърждаване на българския книжовен език. В по-ново време тя задълбочено и обстойно разглежда схващанията за езиковото тестване. Прави преглед на богатата литература за обучение и тестване по английски език като чужд. Проследява историята на тестовите в България. За днешния етап изтъква, че комуникативният подход в чуждоезиковото обучение е обусловен от развитието на изследванията в областта на прагматиката. Ставрева разглежда оформлението на текстовете за *четене с разбиране* по БЕЧ във връзка с комуникативната теория за обучението и тестването. И в този аспект е направен преглед на по-общи български и чужди изследвания с верния извод, че научното и методическо богатство не винаги е приложимо за БЕЧ, но създава една широка основа, върху която да се гради. Следва правилната констатация, ключова за дисертацията, че образователните и социалните нужди от обективно установяване и оценяване на езиковите знания и умения доказват необходимостта от солидни теоретични изследвания и научни експерименти в областта на обучението и тестването по български език като чужд и конкретно на уменията *четене с разбиране*. По-нататък Силвена Ставрева пристъпва към исторически преглед на Разработките по проблематиката, учебници и хорариум. В резултат тя стига до собствения извод, че *четенето с разбиране*, е комплексно умение, тъй като изисква различен тип знания – фонетични, фонологични, граматични, графични, лексикални и т.н. То, според Ставрева, не е само пасивно умение, както е характеризирано в методиката, а е интелектуален процес, който изисква интеракция. По-нататък тя обръща внимание, че *четенето с разбиране* е психолингвистичен проблем и е свързан с основното качество на текста «четивност». По отношение на този въпрос тя привежда интересни цитирания и разсъждения. Следващата част на главата е посветена на Тестови системи за изпитване. Силвена Ставрева предлага алгоритъм за избор на задачи за четене с разбиране, който отчита както нивото на ОЕЕР, така и тематиката на предложените текстове. Алгоритъмът е съобразен с принципите, целите и резултатите в дейността на Европейския консорциум за сертифициране на познанията по съвременни езици (ECL), които са разяснени пространно. Докторантката представя структурата на целия изпит и се спира подробно на теста за *четене с разбиране*, чийто изпитен формат е създаден с

нейно участие. В заключение на подглавата тя подчертава, че системата ECL за сертифициране на езиковите умения отговаря в най-голяма степен на съвременните параметри на комуникативна компетентност и цитира Тачева 1997 относно баланса между теоретическите и практическите параметри на комуникативната компетентност. В следващите подглави Ставрева сравнява системата ECL с ALTE и с DEALF (за установяване на ниво на владение на френски език като чужд). В края на първа глава докторантката прави своите Изводи, че четенето с разбиране не е пасивна дейност, а то трябва да се осъзнае като активно лингвистично и социално-практическо умение и че сертификационната система ECL има редица предимства.

Във втора глава е разработен Теоретичен модел за прилагане на изпитната система ECL за уменията четене с разбиране по български език като чужд. Направено е Описание на проучванията, осъществени в три етапа. В третия етап експериментът е завършен с оформянето на проект за учебно помагало за *четене с разбиране* на БЕЧ. По-нататък Ставрева показва детайли на Задачите за четене с разбиране и представя изводи от техните апробации. От позициите на преподавателския си опит тя коментира различните комуникативни стратегии при изпълнение на тези задачи. Формулира принципите, на които се подчиняват ECL-тестовете в частта „Четене с разбиране”. Представя критериите, по които са определени равнищата на владение на българския език, като в основата им е ОЕЕР. По-нататък Ставрева коментира анкетата в Приложение 1., която е проведена в началото на учебната година и е на английски език предвид началния етап на изучаване на БЕЧ в момента на анкетирането. Целта на анкетата е да се установят потребностите на студентите в първоначалното обучение по български език. Изводите са изцяло за развиване на уменията четене с разбиране. Информацията е много ценна с оглед на изработване на адекватно учебно съдържание в първите уроци и съответно коментарът на отговорите на анкетираните лица представлява интерес при решаването на редица практически въпроси. После Ставрева коментира анкетата в Приложение 2, проведена в края на учебната година със същите студенти, изпълнена на български и английски език. По същество целта ѝ е да събере данни за анализ на резултатите от едногодишното обучение и комуникативната среда за изучаване на БЕЧ. В следващите части Силвена Ставрева пристъпва към обстоен и задълбочен Лингвистични анализи на БКЕ с оглед на системата ECL и уменията четене с разбиране в нива А2 и В1 Тя първо се спира на Фонетичните особености. Като предпоставки за трудности в обучението *по четене с разбиране* тя коментира

кирилската азбука и отношението между графема и фонема, но и явления като обеззвучаване на звучни съгласни, редукция на гласни, двете фонемни значения на буква *a* като /a/ и /ъ/ и др. С подробности са анализирани: гласна /ъ/, фрикатив /x/, африкативи /ц/ и /ц'/, фрикатив /в/. По отношение на Морфологията и синтаксиса приема за отправна точка в разработвания от нея модел спецификите на БКЕ като балкански и славянски. В същия аспект Ставрева разглежда Някои морфосинтактични особености и дава редица практически предписания за подбора на граматическия материал в текстовете за четене. В анализа на Системата на имената обсъжда възлови моменти за четенето с разбиране като съгласуването по род и число; задпоставната членна форма; пълната омонимия между кратките притежателни и кратките дателни лични местоимения; въпросителните местоимения в текст, отглаголни съществителни имена и умалителни съществителни имена в текст и др. В тази част докторантката изказва вярното и приносно схващане, че граматичният материал присъства винаги в цялостен текст и фокусът не е поставен върху граматичния облик на думата, а върху нейната употреба в контекста на даденото изказване. По-нататък в анализа на Глаголната система на БКЕ Ставрева представя аргументирано своите идеи за обхвата и включването на глаголните граматически категории в текстовете за *четене с разбиране* на ниво А2 и В1. Във връзка с глаголната система тя разглежда и някои въпроси на българския синтаксис, важни за оформянето на текстовете за *четене с разбиране* – подлогът трябва да бъде експлициран чрез синоними, удвояване на допълнението, управлението на глагола, ролята и мястото на причастията като нелични глаголни форми. В същия аспект Ставрева разглежда Лексиката на БКЕ. Чрез системата ECL докторантката предлага решение за цялостна концепция, въз основа на която изгражда матрицата на изпитен тест (УИТ) за четене с разбиране. В нея лексикалният състав на теста се определя като главен компонент в комуникативната ситуация на учебния час / изпита, която трябва да съответства на всекидневното битово и професионално общуване на чуждестранните студенти. Затова Ставрева предлага за нуждите на тяхното академично и социално-битово ежедневие редица стратегии, похвати и дискурси. Тук тя аргументирано привнася и разяснява две основни комуникативни стратегии на разбирането и бързото четене – *скиминг (skimming)* и *сканинг (scanning)* (Макуортър, К.Т.,: 2009) и методите *динамично четене* и *мисловни карти*, базирани върху сугестопедичните методи на проф. Георги Лозанов. Тази част на дисертацията е иновативна, тъй като Силвена Ставрева за първи път

поставя въпроса за възприемането и използването на посочения инструментариум в обучението по БЕЧ. Тя обръща внимание и на социолингвистичния и практически компонент на КК в текстовете за *четене с разбиране*. По нататък Ставрева разгръща иновативната си идея за „проектно обучение” с отчитане на различното равнище на езиковия опит на студентите в групата като част от социалния им опит (цит. Кр. Алексова 2011).

В трета глава докторантката представя **Проект за учебно помагало**, като се спира обстойно на всички въпроси, свързани с неговата съдържателна структура и техническо оформяне.

В частта **Заключение** Силвена Ставрева обобщава теоретико-приложния и иновативен характер на дисертационния труд и прави заключения за съвременните насоки и тенденции в обучението по БЕЧ. **Приложенията** са 15. Чрез тях докторантката подкрепя и илюстрира документално своите тези и разсъждения. В раздела **Използвани източници** докторантката е включила 267 заглавия на източници на български и английски език в книжен и електронен вид. Цитиранията в дисертацията са направени прецизно според установените правила.

Критични бележки.

1) В началото на дисертацията формулировките на обекта, предмета, целите, задачите, хипотезата и др. факти, определящи структурата и съдържанието на труда, не са подредени стройно, в нужната последователност, а са представени на различни места в Увода и Първа глава. 2) На стр. 78 е допуснато недоразумение (или техническа грешка) относно броя на гласните фонemi в български език и буквите, с които те се представят.

Посочените слабости не омаловажават стойностите на дисертацията.

Приноси. В края на дисертацията Силвена Ставрева е представила своите виждания за конкретните приносни моменти в труда си, с които аз съм съгласна. Моите виждания за приносната страна на дисертационния труд са:

1) Трудът обогатява методиката на обучение по български език като чужд, като я приобщава към европейските стандарти, тъй като в основата му са принципите на Общата европейска езикова рамка;

2) Трудът утвърждава и популяризира в България международната система ECL за подготовка и придобиване на европейски езиков сертификат по български език, която в последните години показва своите възможности и предимства;

3) Трудът предлага цялостен модел за създаване на учебни материали и провеждане на обучение по *четене с разбиране* и на изпити / тестове за оценяване на постиженията по *четене с разбиране* при изучаването на БЕЧ в съответствие със съвременните стандарти в чуждоезиковото обучение.

Обобщение. Дисертацията на Силвена Ставрева е зрял труд с развита теория на базата на старателно проучен и творчески приложен чужд опит, но и чрез собствени идеи, и с правилна конкретно-практическа ориентация. Иновативният характер на дисертацията е подчертан, тъй като докторантката привнася редица интересни идеи от западноевропейски и американски източници и ги разработва творчески съобразно с българските условия. Авторефератът (43 с.) отговаря на съдържанието и структурата на дисертацията. От общо 14 публикации са представени 10 (десет) публикации (девет на български език и една на английски език), които са свързани с темата на дисертацията.

Заклучение. След изложеното по-горе изтъквам с убеждение, че дисертацията на Силвена Николова Ставрева – Доростолска на тема „Четенето с разбиране по български език като чужд за общи и академични цели с оглед на изпитната система ECL” притежава всички необходими качества, за да бъде присъдена на Силвена Николова Ставрева – Доростолска образователната и научна степен „доктор” по научна специалност 2.1. Филология (Български език).

09.11.2014 г.

Написала становище:.....

(доц. д-р Паулина Кънчева)